لێکۆڵینەوە

فەزای شانۆ

فەزای سیمیایی سدرا ڕەمز و کۆدەکانی نمایشت

نوسینی : صلاح جلال

سدرا نمایشتێکی فیستیڤاڵی شانۆی عێراقی بو لە بغداد لە 3/21 / 1999 پێشکەش کرا .

نوسینی : دخزعل الماجدی

دەرهێنانی : د فاضل خلیل / ڕاگری ئەکادیمیای هونەرە جوانەکانی بە غداد

ئەکتەرەکان

1 **عزیز خیون** ________ **حام** _______ **کوڕە گەورەی سدرا**

2 **د.میمون الخالدی** ______ **سدرا** _______ **پیرە باوك : سدرا**

______ **عمرا** ________ **برای سدرا**

3 **أقیال نعیم** ________ لیلیث _______ **ژنی سدرا**

4 هیثم **عبد الرزاق** ________ **هام** _________ **کوڕی بچوکی سدرا**

5 **فیصل جواد** __________ یافث ________ **کوڕە ناوەنجی سدرا**

بەر لەوەی بکەوینە خوێندنەوەی بونیاد و ڕمز و هێما و کۆدەکانی سدرا پێویستە تەنیاو تەنیا چرپەیەك لەسەر فەزا(SPACE) بکەین ، چونکە ئەم زاراوەیە نوێیە ئێستا بۆتە زانست ، ئەمەش ئەنجامی بایەخ دانی بو لە هەمو بوارەکاندا . هەر بۆیە لەلای زانای ئەمریکی ئیدوارد هال بو بە زانستی بۆن (علم البون أو البونیه) واتە زانستی جێگە (علم المکان) بۆیەش ئەم زاراوەیە لەسەر ئاستی شانۆ زۆر نوێیە و بایەخێکی گەورەی پێدراوە، چونکە فەزا لە شانۆدا هەر گشتگیریەك نییە، بەڵکو لە فەزای جێگەوە بۆ فەزای درامی و فەزای وەهمی و فەزای ڕەمزی و فەزای دەق و فەزای....هتد. ئەمەش بێگومان بۆ شانۆی گەلانی کەنار قورسایی و زەحمەتی هەیە، بە هۆی کەمی سەرچاوە و زۆر هۆکاری تر، لەکاتێکدا ڕۆژ بەڕۆژ لەجیهاندا پەرە دەستێنێ... بەردەوام سیمائیەکانی زانستی برۆکسیمیا بەرهەمهێنانی لەسەر دەکەن، هەر بۆیەش ئەم زاراوەیە بەوەوە نەوەستاوە کە تەنیا بەڕوبەر یان بە پانتایی ناو ببرێت، چونکە بوعدێکی فیزیکی و فەلسەفی و هەندەسیشی هەیە و لەسەر ئاستی زمانیش بەهای تایبەتی خۆی هەیە. لەشانۆشدا

بەردەوام لەلایەن تیۆر زانانەوە گەشەی پێدەدرێت، (پیتەر بروك و ئۆبرسفیلد) لەسەر ئەوە تەبان کە شانۆ لەسەرتادا و بەر لەهەمو شتێك فەزای بەتاڵە (الفضاء الفارغ) ئەمەش مانای شانۆ لەهەمو شوێنەوارێکی بینایی ودیکۆر و شتی تر خاڵی بێت، ئەمەش شۆڕشە بەسەر هەمو ئەو شتانەی لەشانۆدا بەمردویی دەمانەوە، بۆیە فەزای بەتاڵ مانای گۆڕان... گۆڕانی هەمیشەیی لەشتەکاندا لەشتێکەوە بۆ شتێکی دی. ئەمەش لەفەزای بەتاڵەوە کە بەدەنگ و جوڵەی کەسەکان و پەیوەندی شتەکان فەزا پڕ دەبێتەوە، ئەمەش دەرخستنی هێزی فەزا و جیهانبینیەتی، بەم پێیەش هەمیشە کردەی گۆڕانی شتەکان دەکات، هەر بۆیە ئەم زاراوەیە ئەرك و سیفاتی لەشانۆدا زۆرە و ڕۆشنبیریەکی فراوانی دەوێت بۆ پیادەکردنی لە شانۆدا لەهەمو لایەنەکانەوە، چونکە تەمەنی سەرهەڵدانی خودی زاراوەکە (50) ساڵە کە دواتر برەوی پێدراوە و بۆ شانۆش زۆر نوێیە. ئەوانەیشی کە گەشەیان بەم زاراوەیە دا (جاستۆن باشلا و یۆری لوتمان و ناثان نوبلر جیندریك هونزل، کیر ئیلام، یاسین نەصیر، ئۆبر سفیلد، پیتەر بروك، سامیە ئەحمەد، سیزا، ئەحمەد قاسم، ئەدوارد هال...تاد) بەتایبەتی لەلای ئەدوارد هال ئەم زانستی برۆکسیمیایە لێکۆڵینەوەی تەواوی هەیە بۆ هەستی مرۆڤایەتی بەرامبەر بە شتەکان و بایەخێکی گەورەی لەلای هال وەرگرت.

(کەئەویش لەبنەڕەتدا چارەسەری چەمکی ڕوبەر دەکات لە دەرەوەی مەیدانی هۆشدا (1)، ل46.)

بەم پێیەش بایەخ و تایبە تمەندی زۆری هەیە بۆ شانۆ و پەیوەندی بەهەمو کۆدەکانی شانۆ و کۆدەکانی سینۆگرافی و وێنە و بیناسازی و دیکۆر و ئیکسیسوار و مۆسیقا و شیکردنەوەی دراما و پەیوەندی کەسەکان و پەیوەندیە ئابوری و کۆمەلایەتیەکان و ئایینیەکان و زمان... هتد، هەر بۆیە لای ڕەخنەگر و زانایانی عەرەب بەدوا گەڕانێکی زۆریان لەسەری هەیە بەگەڕانەوەیان بۆ ڕاکانی (عەبدوالقاهر جرجانی) و (ئیبن سینا) (ئیبەن خەلدون) (محمد مورتەزا ئەل زوبەیدی و سەیفەدین ئەلئەمەدی و جوبران مەسعود و فەراهیدی و چەندانی تر.

(فەراهیدی دان بەوەدا دەنێت، فەزا: (جێگەیەکی فراوانە) جەبران مەسعود لە فەرهەنگی ڕائیددا پاڵپشتی دەکات پێناسەی فەزا دەکات بەوەی کە سیفەتێکی چۆڵ و فراوانی هەیە)(2) ل8).

بەم پێیەش جێگە (المکان) و فەزا لێکۆڵینەی زۆر لەسەر وەسف و سیفەت و واتایان هەیە، لای زۆر لە تیۆر زانان جێگە بە کێڵگەیەکی دەلالی چڕ دەزانن یا بە سەرچاوەی لەدایك بون. هیدیجر لە بیرچونەوەی جێگە (المکان) بەمەرگ دەزانێت

(لێرەدا بون پیرۆزی جێگە ئاشکرا دەکات، جێگە ئەو شتەیە کە ڕێگا بۆ مرۆڤ دەکاتەوە کە مرۆڤ بێت، ونبونی جێگە مردنە(3 ل18).

ئەمەش ماناکانی جێگە، بەلام جیاوازی جێگە و فەزا و توێژەران فەزا و بوعدی فەزا و وەسفکردنی بەزیاتر

دەزانن لە جێگە (المكان).
(فەزا سیفەتێکی کراوەیە بۆ جێگەیەکە (المكان) بەڵام خودی ئەو جێگەیە نییە، هەروەها وەسف کردنی زیاترە لە جێگەیەکی گەمارۆ دراو و دیاریکردنی بەتەنیا سیفەتی(4ل8)
بەم پێیەش فەزا سیفەتی زیاترە لە جێگە هەروەك بەرامبەر بە وشە لاتینیەکەی کە هەیەتی کە لەبنەڕەتدا لای زۆر لە زانایان مانای درێژبونەوەیەکی دیاری نەکراوە کە پێك هاتوە لە درێژ کراوەی بچوکتر و دیاریکراو(*).
بەم پێیەش فەزا بێسنورە... لە بواری شانۆشدا گۆڕان لە هەمو بونیادەکانی شانۆ و بوارە کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیریی و هونەری... تاد دەکات، چونکە فەزا شێوەیەکی گشتگیرییە(شمولیە) لە شانۆدا کۆمەڵێك ئەرکی تایبەتی لە هەمو ڕوبەرەکاندا گرتوە، هەروەك لای ئیبن خەلدون
(ڕوبەری خانو وەك مزگەوت وایە فەزایەکە بۆ ئەوانەی تەواف دەکەن (5 ل29).
فەزا جگە لەوەی کە ئێستا زانستە لەوەو بەریش خوێندنەوەی قوڵی لەسەر کراوە هەر بۆیەش بەرامبەرەکەی بەکوردی بە دواگەڕانێکی زۆری پسپۆرانەی دەوێت نەوەك بە پانتایی دابنرێت، بەڵکو پێویستە فەزا ماهیەتی خۆی ون نەکات ڕۆحی زاراوەکە بەکوردیەکەی ببینینەوە. هەرچەندە ئێمە پاشخانی لەوەو بەرمان نییە بە تەنیا هەوڵێك بەناوی (فەزای کراوە لەنێوان فەزای داخراو لە(ڕۆمانی مۆسیقای مەرگی ناوەختە) م دیبوە لە نوسینی سیامەند هادی کە ئەویش توێژینەوەی ڕۆمانە(**) لەم لاو لا وەرگێڕان هەبوە، بەڵام زۆربەیان هەر پانتاییە ئەو بوارەش دەگمەنە.هەرچەندە لە شوناسی نادیار و سروشتی ڕۆمانی کوردی لەم دواییەدا ئاماژەم بە فراوانی دابو ، بەڵام دیسان هەست دەکەم کە بوعدی فەلسەفی نیە وەك فەزا بیریاران قسەیان لەسەر نەکردوە، بۆیە پێناچێت هیچ وشەیەك جێگەی بگرێتەوە ، هەر بۆیە ئێمە پاش خانی تەواومان نییە بۆی بۆیە من هەر فەزام داناوەتەوە.
فەزا لە شانۆدا توانی هەمو بوارەکانی نمایشت بگرێتەوە، دەق، ئەکتەر، دەرهێنان، بەم پێیەش لێرەوە فەزای دەق.. سەکۆیی، ڕەمزی، درامی... تاد، کە هەمویان پەیوەندیان بەڕێکخستنی فەزاوە هەیە، هەر بۆیەش گۆڕانێکی بنچینەیی و سەرتاسەری سازاند... ئەگەر بە شانۆی چەرخی 19 بەراوردی بکەین کە بەدیکۆر دەستی پێدەکردو بەبەندیخانە کۆتایی دەهات ئەوا ئەو جیاوازی و گۆڕانکاریە دەبینین، چونکە شانۆی نوێ فەزایەکی بەتاڵە، نەوەك دیکۆرێکی نیشتەجێ لەسەر شانۆ بمێنێتەوە هەر بۆیەش فەزای شانۆیی بەهای خۆی هەیە پێویستە بەسیفاتەکانی خۆی لە فەزا خەیاڵی و کۆمەڵایەتیەکان جیا بکرێتەوە، هەروەك عەواد عەلی ئەو ڕەخنەیە لە ڕەخنەگر و وەرگێڕەکانی عەرەب دەگرێت کە لەشیکردنەوەیاندا بۆ فەزای درامی لەناو نمایشتدا ئاوێتە دەکەن بە ئاماژە پێدان و وێنا کردنی بە فەزای تری کۆمەڵایەتی:

(فەزای کۆمەڵایەتی وەك ماڵ و کۆشك و ژور ، یان فەزای ڕۆشنبیریی وەك هۆڵی موحازەرە و هۆڵی سینەما، یان فەزای سەرکوت کەر وەك بەندیخانە و فەزای ئایینی وەك کەنیسە و مزگەوت ، یان فەزای پیشەیی وەك بەڕێوە بەرایەتیەکان و کارگە و تاقیگا و یان بە پێچەوانەوە 6ل 33)

بەم پێیەش عواد زاراوەی فەزای شانۆیی لەجێگەی شانۆ و فەزای درامی دەزانێت، چونکە فەزای جێگە کە سەرجەم ڕوداوەکانی شانۆی تیاد دەبینرێت بۆیەش بە پێی تیۆرەکەی ئوبرسفلێد پۆلێن کاری دەکات:

1ـــ جێگەی شانۆیی و شار

(جێگەی شانۆیی بە پەیوەندیە مادی و بینا سازیەکانی بەشارەوە دیاری دەکرێت) دواتر ئەو جێگەیەیەی کە لەناو فەزای شاردایە).

2ـــ جێگەی سەکۆیی(المکان المنص) شوێنی هونەرمەندە ئەزمونکارەکانە، هەمو ئەو پێویستیانەی دەبێتە هۆی چالاکی و جوڵەی ئەکتەرەکان و کۆڕە تایبەتیەکان و بونی دیکۆر یان نەبونی.

3ـــ فەزای سەکۆیی (الفضاء المنص) بەلایەنی کەمەوە دەسە پێنرێتە سەر سەرجەمی ڕوداوەکان کە دەچنە سەر سەکۆ.

4ـــ فەزای درامی کە ئەمەش لە دو چەمکەوە گەشە دەکات،

أ) فەزای سەکۆیی کە دەتوانێت فەزایەکی مادی دیاری بکات بۆ دەقە شانۆییەکە

ب) فەزای وەهمی کە لە دەقەکەوە وەرگیراوەو لەویشەوە سروش وەردەگرێت (7 ل 35).

هەر لێرەوە گرنگی فەزا دەردەکەوێت و گۆڕانە بنچینەیەکانی لە شانۆدا بەم جۆرە زاراوەیەکی قوڵە و فەزا لێکۆڵینەوەی زۆری دەوێت، هەروەك پزیشکی ئەمەریکی هیمفری ئوزمون سەرەڕای ئەم پانتاییانە وای پێشنیاز کردوە:

(ناو نانی چەند نمونەیەکی فەزا وەك فەزای کێشکەر بۆ کۆبونەوە وەك ئەو گۆڕەپانانەی کە خەڵکی تیادا کۆدەبێتەوە یان گازینۆی پاریسی و بیانزای ئیتالی، ئەمەش هاوشێوەی فەزا بەدوکەوتوەکانە... وەك ژوری چاوەڕوانی نوسینگە گەورەکان ، کلینکی پزیشکیەکان و دەرونیەکان کە ئیشیان بە دابڕینی خەڵك دەناسرێتەوە(8) ل51).

لێرەوە تەنیا پەنجەرەیەکمان لەسەر فەزا کردەوە کە لەلای ئیدوارد هال ئەم زانستە بەداسەپاندنێك دەزانێت لە پێشکەشکردنی مرۆڤ بۆ فەزا و چالاکیەکانی بینا سازی ناو ماڵ و مەدەنیەت.

****

لێرەوە لە فەزایەکی بەتاڵ (الفضاء الفارغ) یان جیهانێکی پاکژ و نوێ، خاڵی لەهەمو شوێنەوارێك وەك پەڕەیەکی سپی بۆ جیهانی بینەران کە گومانی خۆیان و ئاماژەکانیان بە خەیاڵی خۆیان تەشکیل بکەنەوە ،چونکە بینەران لە هۆڵێکدا دانیشتون سەیری جێگەیەك دەکەن کە هیچ شوێنەواریەکی تیدا نییە،

جیهانێکی نوێیه‌ ئه‌مه‌ش پێچه‌وانه‌ی بینه‌ری شانۆی ته‌قلیدییه‌ که‌ به‌ر له‌ نمایشت و به‌ر له‌ ڕوداوه‌کان له‌دیکۆری جێگیرو وێنه‌ و شتومه‌ك وئه‌و موفره‌دانه‌یان ده‌روانی که‌ له‌سه‌ر سه‌کۆی نمایشت هه‌بون وه‌ك شوێنه‌واری چێشتخانه‌ و ماڵ به‌ جێگیری ده‌مانه‌وه‌،ئه‌مه‌ش له‌شانۆی نوێدا به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ فه‌زای به‌تاڵ هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه‌ په‌یوه‌ندی نێوان بینه‌ر و ئه‌کته‌ر له‌سه‌ر بنه‌ماکانی خه‌یاڵ و و وه‌هم دروست ده‌بن به‌رامبه‌ر به‌و جێگه‌یه‌ی که‌ له‌جیهانی واقیعیدا نییه‌، چونکه‌ فه‌زای به‌تاڵ وه‌ك لا په‌ڕه‌یه‌کی سپی وایه‌ شتی مردو نیشان نادات و هه‌میشه‌ هه‌ڵده‌ستێت به‌گۆڕانی شته‌کان. بینه‌ر سه‌ره‌تا هیچ شتێك نابینێت و له‌گه‌ڵ ڕوداوه‌ کتوپڕیه‌کاندا ئه‌ندێشه‌ ده‌کات... چونکه‌ شیکردنه‌وه‌ی بینه‌ر سه‌ره‌تا بۆ ده‌قی شانۆییه‌ که‌ که‌ به‌ پێی باری ڕۆشنبیری و ئایدۆلۆژی خۆی هه‌مو کۆده‌کانی نمایشت هه‌ڵده‌وه‌شێنێته‌وه‌ (فك الكودات) بۆ به‌کۆد کردنی نوێ (تكويد) ئه‌مه‌ش واتای ئه‌و له‌دایك بونه‌یه‌ له‌شانۆدا و مانای ئه‌و گۆڕانه‌یه‌ له‌شتێکه‌وه‌ بۆ شتێکی دی و به‌ پێچه‌وانه‌وه‌، چونکه‌ پرۆژه‌ی شانۆ گۆڕانه‌، گۆڕان له‌هه‌مو شێوازه‌کان ئه‌مه‌ش به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌و نمایشتانه‌ی که‌ به‌کۆداتی وێنه‌یی وه‌رگیراو ده‌رازێنرێنه‌وه‌ و پێشانگایه‌ك بۆ بینه‌ر ده‌سازێنن، چونکه‌ سروشتی شانۆ جیاوازه‌ له‌پێشانگا و ڕوانینی که‌ل و په‌لی ناو ماڵ به‌ڵکو په‌یوه‌ندی به‌ئاڵ و گۆڕی شته‌کانه‌وه‌ هه‌یه‌، چونکه‌ شانۆ تۆڕێکی ئاماژه‌ییه‌ و بۆ دامه‌زراندنی سیسته‌می ئاماژه‌ هه‌وڵ ده‌دا ،به‌م پێیه‌ش شانۆ ده‌بێت ئه‌و شتانه‌ی که‌ کاریان پێده‌کات له‌گه‌ڵ داهێنانی ئه‌کته‌ردا بێت، چونکه‌ له‌جیهانه‌ واقیعیه‌که‌ی خۆمان جیهانێکی ترمان نیشان ده‌دات،

هه‌ر لێره‌وه‌ گه‌مه‌ی ئه‌کته‌ر و بینه‌ر دروست ده‌بێت، ئه‌کته‌ر و ئه‌کته‌ر، یان بینه‌ر و بینه‌ر،

ئه‌مه‌ش له‌ فه‌زای خه‌یاڵیه‌وه‌ به‌رجه‌سته‌ ده‌بێت... چونکه‌ گوتاری شانۆیی پێکهاته‌ی جیهانه‌ درامیه‌که‌یه‌، ئه‌وه‌ی که‌ بینه‌ر تێی ده‌گات و بونی هه‌یه‌ ،بۆیه‌ش په‌یوه‌ندیه‌کان له‌و ساته‌وه‌ دروست ده‌بن که‌ ئه‌کته‌ر به‌جوڵه‌ و ده‌نگی خۆیان فه‌زا ده‌خوڵقێنن، چونکه‌ تازه‌گه‌رێتی له‌ شانۆدا له‌ به‌دیهێنانی فه‌زاوه‌یه‌ که‌ هه‌وڵی گواستنه‌وه‌ی بیناسازی ده‌دا بۆ دینامیکیه‌تی بونیه‌تی ناشێوه‌یی (لاشكلي)

هه‌ر به‌م پێیه‌ش بنه‌ماڵه‌ی سدرا

له‌ جیهانێکه‌وه‌< ــــ > بۆ جیهانێکی تر،

له‌ لافاوه‌وه‌ بۆ< > وشکانی،

له‌ گوناهه‌وه‌< > بۆ پاگژی

به‌تۆڕی گومانه‌ ئه‌زه‌لیه‌که‌یان.. به‌رامبه‌ر به‌ بون و نه‌بون، له‌ دۆزینه‌وه‌ی جێگه‌یه‌ك له‌ جیهان، له‌ جیهانێکی ونه‌وه‌ بۆ جیهانێکی تری نه‌زانراو هاتن که‌ له‌ ئێستای ئاماده‌بونی بینه‌ردا... له‌ ڕێی ڕسکاندنی خه‌یاڵه‌وه‌ جیهانێکی وه‌همی خوڵقاند، ئه‌مه‌ش داهێنانی فه‌زایه‌ له‌ڕێگه‌ی دایه‌لۆژی که‌سه‌کان و بونیان له‌و جێگه‌یه‌دا ئه‌مه‌ش دیاریکردنی فه‌زای جێگه‌بو ،که‌ له‌ فه‌زای ده‌قه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی گرتبو، چونکه‌ هه‌میشه‌ ئه‌و

پرسیاره دەكرێت كە دەق چی فەزایەك دەخوڵقێنێ؟ ئەمەش تواناو زیندوێتی دەقە بۆ دیاریكردنی فەزا، چونكە ئاشكرایە دەقی شانۆیی هەمیشە لە سنوری فەزادا هەستی پێدەكرێت، هەروەك ئەو پەیوەندیانەی كە دەقەكە دایدەمەزرێنێت، فەزای درامی سدراش چنینی ئەو ڕوداوە بو كە لەدەقەوە سەرچاوەی گرتبو... چونكە دەقی سدرا خوێندنەوەی دەرهێنەر و جیهان بینی هێزێكی تری پێ بەخشی بو، ئەمەش بەكردەی بەیەكدا ترژانی دەقەكان (التناص) ئەمەش بەچەند دەقێكی شكسپیر وەك ماكبێث و هاملێت و شالییر و ئۆتێلۆ و چەند دەقێكی تری)

خوێندنەوەی دەرهێنەر بۆ دەقی شانۆیی پێویستی بەڕوانین و جیهان بینی نوێ هەیە، ئەمەش دەلالەتی گۆڕان و هاوچەرخیمان لەلا نیشان دەدا وهەڵگری كێشە و مەعریفەكانمانە، چونكە دەق ڕەنگدانەوەی زەمین و زەمان و شارستانی... كاتی خۆیەتی ، پێویستە لە ئێستادا وەك ئێستا مامەڵەی لەتەكدا بكرێت .

(تا ئێستاش بەردەوام لێكۆڵینەوەی سیمیائی دەقی شانۆیی پەیڕەو دەكات وەك بەشێكی ئەدەبی هاوشێوە بەڕۆمان و چیرۆك. لەكاتێكدا مامەڵە لەگەڵ نمایشتكردنی شانۆییدا تەواو دەبێت لەڕوی بۆچونی سیمیاییەكی ترەوە (9) ل58)

لێرەوە چۆنیەتی خوێندنەوەی جۆرا و جۆر بۆ دەقی شانۆیی هەیە و دەردەكەوێت كە بەردەوام پێویستی بە جیهان بینی نوێ هەیە... چونكە شانۆ ئەو ئاوەیە كە ناتوانرێت دو جار خۆی پێ بشۆرێت. ئەمەش بەو هەمو گۆڕان و جیاوازیانەی بەسەر پەیوەندیەكانی دەق و دەرهێنان و نواندن كە بەگشتی لەكردەی نمایشتدا ڕەنگ دەدەنەوە...

شانۆی تەقلیدی لەسەرەتاوە دەقی دەخوێندەوە دەرهێنەر مل كەچی نوسەر و ئەكتەر ملكەچی دەسەڵاتی دەرهێنەر، زۆر جار ئەو دەقانەی كە هی چەند سەدە لەوەو بەربون بەهەمان ڕواڵەت و جیهان بینی و زەمەنی خۆیەوە نیشان دەدرا، كە ئەمەش هەڵگری كێشە مەعریفیەكان نەدەبو... شانۆ ئێستا پێی ناوەتە قۆناغێكەوە كە كودەتا بەسەر دەقدا بكات، كودەتای دەرهێنەر سەرەتا بۆ دەق دوای ئەوە كودەتایەكی كۆمەڵی كە جیهان بینی ئەكتەرەكان و دەرهێنەر... كودەتای ئەكتەرە لەسەر دەسەڵاتی دەرهێنان... چونكە ئەوان خۆیان داهێنەری فەزا و زمان و ڕوداون داهێنەری وێنە و....تاد

شانۆ ناوێكە بۆیە نابێت لە خەون و ڕابردوی چەند سەدە لەوەو بەر نوقمان بكات، بەڵكو دەبێت لە ئێستادا قسەكەر بێت... چونكە پێویستە هەڵگری كێشە مەعریفیەكانمان بێت ،بۆیە هەڵبژاردنی هەر دەقێك بۆ نمایشت پێویستی بەخوێندنەوەی نوێ هەیە.

سدرا دەقێكی (د. خەزعەل ئەلماجیدی) بو ، پرۆژەكانی ئەویش دروست بونەوە و ڕوخانە، ئەم دەقەش دەقێكی نوێ بو هەڵگری كێشە مەعریفیەكان بو، لەلای دەرهێنەریش خوێندنەوەیەكی نوێ و جیهانبینی و داڕشتنەوەیەكی نوێی بۆكرد بو ئەمەش وایكرد كە نمایشتەكە هەڵگری چەمكە مەعریفیەكان بێت...

هەروەها پێوەندیەکانی (تناصیە) نێو دەقی کە بو بەمایەی گۆڕان... جیهان بینیەکی نوێی دایە دەقەکە... بەو کردەی بەیەکا ترژانی دەقەکانیش هێزێکی تری بەم نمایشتە بەخشی و ناکۆکی و پەیوەندی ئاڵ و گۆڕ دروست بو، تۆڕی ڕەمز و هێما بەرجەستە ببو... هەروەها پەیوەندی گشتی بە فەزای شانۆوە و ئەو پەیوەندیانەی کە فەزای دەق بەرجەستەی کرد بو چونکە پەیوەندیە نێو دەقیەکان کاریگەری تەواویان هەبو" جولیا کریستیڤا" ئەو پەیوەندیانە بەم جۆرە دیاری دەکات:

(دەق گۆڕانکاری دەقەکانی دییە ، پرۆسەیەکی نێو دەقیە ،چونکە لە فەزای تەنیا دەقێکدا وشە و ڕستەی دەقی دیکە هەیە کەیەك یەکتری بەتاڵ دەکەنەوە(10) ل145).

بەم پێیەش سدرا پرۆژەیەکی بەهێز بو لە پەیوەندیەکانی نێو دەقی و بە یەکا ترژان ، ئەمیش بەرهەمهێنەری گوتاری شانۆیە و پەیوەندی بەو داهێنانەی ئەکتەرەکان هەیە کە لە نمایشتدا کردیان ،چونکە شانۆ نامەیەکی شێوە زمانی دەگەنێت لەبەر ئەوەی فەزای درامی لەوشەکان دروست دەبێت و چەمکێکی تایبەتی هەیە بۆ فەزای سەکۆیی کە دەبێت فەزایەکی مادی بۆ دەقی شانۆی دیاری بکات ،چونکە هەرجێگەیەك لە فەزای سەکۆیی وێنەیەکە لەجێگەی ئێمە لە عالەمی واقیعی ،

ئاشکرایە فەزای جێگە سروش لە فەزا دەقەوە وەردەگرێت هاتنی کەشتییەك لە جیهانێکی رابردو شۆراوە بەلافاوێکی سەرتا سەری ، تەنیا و تەنیا بنەماڵەی سدرا و کەشتییەکەی ئەمیش لەبابەت کەشتییەکەی نوح و هەمان روداو بۆ مرۆڤایتی ...ئەگەر بە پەیوەندییە نێو دەقەکانیش بێت ئەوا پەیوەندی بە بەشێکی ئەو ڕوداوە وە هەبو ،(نوح) کوڕەکەی بەجێ هێشت تا بخنکێت ... سدراش(یام) ی بەجێ هێشت.

لێرەوە لەلافاو و دوای لافاو و پێش لافاو کردەی ئامادەبون و ونبون دروست دەبو، ئەمەش هەڵگری دەسەڵات و چەمکەکانی دەسەڵات بو لە پێش زەمەنی ڕوداوەکان و دوایی... ئەو دەسەڵاتە دەسەڵاتێکی غەیبیە یان دەسەڵاتی ئێستای جیهان کە بەجەنگی سارد لەیەك چرکەدا جیهان خاپور دەکات؟!

هەر لێرەوە پەیوەندی ئەو جیهانە بەجیهانی واقیعەوە ... ئێمە لە جیهانی واقیعەوە سەیری ڕوداوێکمان کرد کە لەواقیعدا بونی نەبو ، ئەمەش ئەفسانەیەکی دروست کراو بو هەروەك" بارت " ئاماژەی پێدەکات، ئەم ڕوداوەش لەهێزی دەقەوە سروشتی وەرگرتبو کە توانی بوی نوحێکی هاوچەرخ لەچرکەساتی ئێستادا نیشان بدات ،نەوەك ئەو نوحەی پێشو، یاخود هەمان ڕوداو ، بەڵکو سود لەو ڕوداوە بە شێوەیەکی فەنتازی وەرگیرا بو، ئەمەش لە هێزی دەقەکەوە سروشتی ئەو ئەفسانەیەی وەرگرتبو ،ئەمەش پێوەندیەکانی فەزای خورافیە بە فەزای واقیعییەوە و ئاستی ئەو پەیوەندیانە دەردەخات.

فەزای دەق بە جیهانبینی نوێ و هێزی خۆی فەزای جێگەی دیاری کرد و لە فەزایەکی بەتاڵدا یاری کەسەکان و پەیوەندی ئاڵو گۆڕی شتەکان و تیشك و مۆسیقا و زمان (من، ئێرە، ئەوێ) ئەمەش دیاری کردنی فەزایە.

***

شوێنکات لەڕابردو و ئێستا دیاری کراو نەبو، ئەو جیهانەی گەشتیەکەی لێوە هاتبو تەنها لەلایەم کەسی قسەکەرەوە لەئێستادا دەگێڕایەوە لەڕێی سەردەوە ئامادەبونی ڕابردو هەبو، ئەوەی لە فەزای سەکۆیی دەبینرا، ئەمەش سروشتی فەزایەکی وەهمی بو، چونکە گێرانەوە لە فەزای سەکۆیی پابەندی وەهمە بۆ جێگەیەك لە عالەمی واقیعی ، ئەمەش پەیوەندی بە وەهمەوە هەیە هەر بۆیەش گێڕانەوەی ئەو جیهانەی ڕابردو بەلافاو و کارەساتە کتوپڕیەکە فەزای وەهمی خوڵقاند، گرنگی ئەم نمایشتە لە وەدا بو لەچوار چێوەی ئەو فەزا وەهمیەوە بە وێنەیەکی خەیاڵی لەلای بینەر تەشکیل دەبووەوە،چونکە نیشاندانی ئەو جیهانە دیسان ئەم جیهانە واقیعیە بو لە ڕێی وەهمەوە تەشکیل دەکرایەوە هەر بەم پێیەش پەلکێشی ڕوانین و جیهانبینی نمایشتەکە دەبوین لەخوێندنەوەی ئەو ئاماژەو وێنە و ڕەمزانە کە هەبون و بەردەوام هەڵوەشاندنەوەی کۆدەکان و بەکۆد کردنی نوێ و کۆدە لاوەکیەکان و بەرەو کۆداتی کۆمەڵگەی بونیەی گشتی دەبردین.

هۆڵی شانۆ خاڵی لە ڕێی سەکۆی بەرز و (پەردە .. ستارە) جیاوازی نێوان فەزای نواندن و هۆڵی بینەران دەبینرا ، چونکە جیاوازی ئەمەش بۆ فەزای شانۆیە کە فەزایەکی کراوەی چۆڵ بو، کەسەکان لە ڕێی تۆمارکردنی زانیاری خۆیانەوە لەسەر لافاو، ڕابردو، شتنەوە، کوشتار، ناکۆکی ،دەسەڵات ، مرۆڤایەتی ... فەزای شانۆیان خوڵقاند لێرەوە گومان و وەهم بەرامبەر بەکێشە و سەرنج لەڕەمز و هێماکان و کۆدەکان ...

کەشتی ڕەمزی دەسەڵات بو هەروەها ئامادە بونی ئاو ، ئەمەش ئامادە بونی ون بو ، ئاو دەلالەتی دوانی هەبو، لەلایەك بەرامبەر بە جێگەیەکی نادیار و لەلایەکی تر جیهان و مرۆڤایەتی بەم پێیەش بەرامبەر بەو جیهانەی ڕابردو پرسیارە مەعریفیەکان دروست دەبو ، بەرامبەر بەجیهانێك کە لە ئێستای ئامادە بوندا بونی هەبو لەڕێگەی وەهمەوە لەعالەمی واقیعیدا جێگەیەکی دەگرت، ئەمە پرسیارەکانی دەوروژاند ئەو جیهانە چی بو ؟ بەچی تاوانێك مرۆڤەکانی نوقمی شەپۆل کران ؟ بۆ تەنیا بنەماڵەی سدرا بەکتێبە پیرۆزەکەیانەوە دەرچون؟ ئایا پەیامێکی غەیبی بو ؟ یان دەسەڵاتێکی تر لە پشتی زەمەنی ڕوداوەکانەوە هەبو ؟ کە هەر ئەو کۆمەڵە کەسەی کە ئامادەبون لەسەر فەزای سەکۆیی لەجیهانی واقیعدا بونیان هەبو، ڕوداوی ئەو ڕوداوە ڕابردوییەیان لە ئێستای ئامادە بوندا دەگێڕایەوە ، بەم پێیەش فەزای وەهمی بەرامبەر بە بون و نەبون لەو پاکژی و لافاوە لەو زنجیرە ڕوداوەی کە تۆڕی دەلالەتی نمایشتەکەیان پێك هێنابو، بەردەوام بینەرانی خستبوە نێو کردەی ئێستا و ڕابردو.

ئەکتەری یەکەم بە ڕاکێشانی پەتی کەشتیەکە، دوایی دوەم ئەویش هەمان چەشن وێنەی ماندویی یەکەم لە جەستەی دەبینرایەوە بەراکێشانی کەشتییەکە ئەوسا ئەکتەرەکانی تر .بەهاوارو دەنگە سیمیوتیکەکەی سەرەتایانەوە و بەو سرودە بە هێزە بەتێکەڵی تیشك و مۆسیقا فەزایان پڕکردەوە، کەسی یەك و دوەم

رۆژهەڵات و ڕۆژئاوا یا باکور و باشور یان ڕاست و چەپ فەزای جێگەیان گرت،کە دەلالەت بو لە دابەشکردنی دەسەڵاتی جیهان ...یاخود دیاریکردنی جوگرافیا...یا بەشکردنی میرات...تاد

ئەوسا کەشتیەکە وەستاو کەسەکان لەسەر ئێستا و رابردو دایەلۆژیان پێك هێنا :

*(من، تۆ ، لێرە ، لەوێ...ئێستا) دەستی پێکرد ، ئەمەش واتە ئێمەی فەزایی .

هەر لێرەوە فەزا لەبێ شێوازییەوە دروست بو لەنێوان (لافاو وشکانی) هەر لەگەڵ پڕکردنەوەی فەزا ئەو فەزا درامیەی لەئەنجامی گێڕانەوەی نمایشتەکەوە فەزای وەهمی خوڵقاند بەرامبەر بەو فەزا ڕەمزیەی کەڕو بەری شانۆی کرتەوە ئەمەش سیفاتێکە لەسیفاتەکانی شانۆی زیندو:

* (ئەم کاتە پیرۆزە نەداڵ دەبینم نەقەلەڕەش (***)

* (لەماوەی چل شەو و ڕۆژدا خودا جیهانی شت هەمو گیانە شەڕانگێزیەکان لەمرۆدا ڕۆشتن و ئاویش هەمو ئەوانەی لەسەر زەوین لە پاشماوەکانیان پاکی کردنەوە (11ل1.)

جیهانبینی لەکاتێکی پیرۆز خاڵی لەبونی قەل و داڵ بەرامبەر بەو لافاو و شتنەوەی مرۆڤایەتی کە زەمەنی شتنەوەی جیهانە،

لێرەوە ئاو چەند چەمکێکی هەیە لە ونبون و ئامادەبون کە دیسان دەلالەتی جیهانە.. هەروەها ونبون و ئامادەبونی قەل و داڵ کە دەبێت ڕمزێك بێت بۆ کارەساتەکان.

ئەم ساتە پیرۆزە کە قەل و داڵی تیا نابینم ، مانای بەر لەو کاتە بینیومە، هەر لێرەوە قەل و داڵ دیسان ڕەمزی دەسەڵاتن، ئەمەش بینەر دەخاتە سەر تەشکیل کردنەوەی ڕەمزەکان بەخەیاڵی خۆی، وەهم بەرامبەر بە (خوداوەند، دەسەڵات ، پەیامبەر، مرۆڤایەتی، مەرگ ، ژیانەوە ، بون ..تاد) ئەمەش پەیوەندی هەمو کردارێکە کەلەسەر بەهای نامەی ڕاگەیاندن دەوەستێت، بەم پێیەش زانستی سیبرنیتیکا پەیوەندی بەکردارەکانی و پەیوەندی دەست گرتن بەسەریاندا و لەهەمو ئامراز و بونەوەرەکاندا ئەم پەیوەندیانەش هەر لە دەنگی ئەکتەرەکانەوە بە شێوەیەکی ئیقۆنی یاخود گڕوگاڵی سیمیوتیکی هاتن و لە پەیوەندی زمانە جەستەییەکیانەوە پەیامنێری ئاماژەیی (مرسل الأشاره) تا پەیوەندیەکانی تر . ئەمەش لەلای(هال) تەنیا لە نێوان ئەکتەرەکاندا نییە ،بەڵکو لە نێوان ئەکتەر و تەماشاکارانداییە،

ئەو پێوەندیەی کە لەجەستەی سدرا بۆ جیهانگیری دیاری دەدا... حەزێك بو دەیویست پاش شتنەوەی جیهان دیسان بیگرێتەوە سدرا چی دەویست و تێکدانی جیهانێك بۆ دروست بونەوە ؟ نەوەکانیش دەیانویست گۆڕان بکەن، هەمو ئەو ڕوخان و دروست بونەوەیەیان دەویست، کێ سدرای کوشت؟ ناکۆکیەکانی نێوان وەچە لەشەڕە شمشێر چی پەیامێکی هەبو؟ ئەمەش لەڕێگەی کەناڵی ڕاگەیاندنەوە دەردەکەوت ،

هەروەك هال ئەو پێوەندیەی نێوان ئەکتەر و بینەر بەو چەند کەناڵە ڕاگەیاندنە نوێیە دەزانێت کە لە نمایشتەکەدا هەن، وەك بۆنکردن و دەست لێدان . چونکە لای ئەو هەمو شیکردنەوەیەکی شانۆیی و هەمو

ڕەوتێکی نمایشت وکۆدەکان بەرێکخستنی فەزای شانۆیی و فەزای نێو کەسایەتی (البیشخصیە) دەزانێت
****

ئەمەش لای ئەو ناونانی پەیوەندیەکانی بونیەی هەیە، بەم پێیەش جیهانێکی نوێ دامەزرا.. ئەم پەیوەندیانە لەڕێکخستنی فەزای شانۆیی لە فەزای سەکۆیی و فەزای درامی و فەزای ڕەمزی و فەزای وەهمی... نمایشت بەکشتی دیاری دەدا... چونکە پەیوەندیەکانی نێو کەسایەتی پەیوەندی هەیە بەهەمو نمایشتەکەوە لەئالوگۆڕی شتەکان و وپەیوەندی کەسەکان و پەیوەندیەکانی تر، پەیوەندی بە تۆڕی هێما و ئاماژە و ڕەمز و ئیقۆنە بەو ڕوداوەی لەسەر سەکۆ دەگێڕدرێتەوە،

ئەم پەیوەندیانە لەم نمایشتە بە ڕێکخستنی فەزای شانۆ بەرجەستە دەبو ، چونکە گۆڕانەکان لە ڕێگەی ئەکتەر و هەمو کۆدە لاوەکی و چونیەکیەکان بەتایبەتی ئەو کۆدانەی کە ئەدای ئەکتەریان ڕێکدەخست و لەنامەی گوتاری شانۆییەکەدا کۆیان دەکردنەوە، چونکە گوتاری درامی تۆمار کردنی ساتێك لە ئامادە بونی فەزایی و قسەکەری درامی لەڕێگەی

(لێرە، من و ئەو)

(بۆ بەجێهێشت) .

تا (لەوێ و ئەم کاتە پیرۆزە پاکژبونەوەی ئەوان ئەمان ئەو ...تاد) .

ئەمەش دیاریکردنی فەزا بو.

(ئەم وشکانیە) ئێرەی فەزاییمانە هەروەك حام دەڵێ:

* (مەرگ باشترە (12 ل2))

ئەمانە و چەندین دایەلۆژی تر و کەناڵی تری زمانی هاوبەشی کردنی زەینی بو بۆ ئەو جۆرە ئاماژە تەعبیریانەی لە نمایشتەکەدا هەبون چونکە هەمو نامەکانی شانۆیی شێوازی و زمانی هەمو ڕەمز و ئیقۆنەکان لەڕێگەی ئەکتەرەوە ڕادەگەیەنرا ، چونکە ئەکتەر داهێنەری شتەکان و پەیوەندیەکان بو، ئەکتەر داهێنەری فەزا بو.

جگە لەوەش کردەی ئامادەبون و ونبون بەردەوامی هەبو..

(هەڵۆ،قەل ،خوداوەند، شتنەوە ،مەلیك ،سدرا، دەسەڵات ،کتێبەکە، مرۆڤایەتی، کەشتی، ئاو، مردو...)

بەرامبەر بە تۆفانێك کە لەڕابردو هەڵی کرد بو، لە ئێستادا لەسەر زاری کەسی قسەکەرەوە دەگێڕدرایەوە ، بەم پێیەش ئەم نمایشتە لە ئالو گۆڕی دو جیهاندا، هەر ئەم ڕوداوەی کە لە ڕابردودا هەبو دیسان ئامادەگیان هەبو، بەکەسایەتیەکانیشەوە لە فەزای جێگەدا.

بەم پێیەش فەزای وەهمی وێنەیەکی گرنگ بو لە گێڕانەوەی ئەو ڕوداوانە کە گێڕانەوەیەکی وەهمی

هەمیشە لە فەزای سەکۆیی دەبو بەجێگەیەك بۆ ئێمە لەعالەمی واقیعی ، کە ئەویش فۆتۆیەك بو لە فەزای ڕاستەقینە،

بەم پێیەش بینەران بەخەیاڵی خۆیان ئەو ڕەمزانەیان تەشکیل دەکردەوە چونکە بینەران تاکێتی خۆیان بزر دەکرد، کردەی دابڕانی خود دروست دەبو ،فەزای بەتاڵ بە بونی ئەو کاراکتەرانە کەواتا و دەلالەتی خۆیان دەگەیاند لەجێگەی شانۆییەکە کە جێگەیەکی ئەفسوناوی بو، ئەمەش بونی ئەو کارەکتەرانەی بەبینەر دەگەیاند بەم پێیەش نمایشتەکە لەجێگەی شانۆییدا دەوری دەگێڕا و لەڕوانینی بینەردا بەکار دەهێنرا،

(ئەو جێگەیەی کە نمایشتەکەی تیا دەکرێت دو بواری سەربەخۆی ئۆرگانی لەخۆ دەگرێت، ئەویش بواری یاریەکە کە نمایشتی تیادا بەرجەستە دەبێت و بواری بینین، ئەو جێگەیەی کە بینەرانی تێدایە(13 ل34)

بەم پۆلێنکاریە دەرخستنی گوتاری شانۆییەکە دەلالەتەکانی بو لەبواری نمایشتەوە بۆ بواری بینین، کە هەڵگری بونیادێکی گەورە بو لەڕوداوە ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتیەکان ، ئەمەش یەکەیەکی سیمیۆلۆژی پێك دەهێنا ، چونکە فەزایەکی بەر فراوان بوە بەشێك لە فەزای خەیاڵی بینەر بەو جۆرە تەشکیلیان دەکردەوە.

(ئەو فەزا درامیەی کە دەقی شانۆیی وێنای دەکات کە لەم ڕێگایەوە دیگێڕێتەوە و دەیناسێت ، واتە ئەو فەزایەی کە لەسەر شانۆ هەیە بەشێکە لەفەزای ئەندێشەکردن ،کە بەشێوەیەکی بینراو ویستراو دەبینرێت لەسەر شانۆ، کە ئەوە شوێنی ڕوداوە کە لەسەر شانۆ وێنا دەکرێت بە توخمەکانی دیکۆر و ئێکسسوار و جوڵەی ئەکتەر (14ل34).

ئەم نمایشتە لە ڕێگەی فریشتەیی ئەکتەرەوە بەو پەیوەندیەی لە ئاڵوگۆڕی بە موفرەدەوە و شتەکانەوە :

(عەرەبانە، شمشێر، گۆڕ ،دار ، پەت، مورو، تاج، بەرگ ،کتێب ...تاد)

ئەو ڕوداوە ئەفسانە ئامێزەی فەزای دەق بەم پێیەش پەیوەندی و گۆڕانی شتەکان و کەسەکان و ڕوداو و بەرهەم دەهات ، قسەکەری درامی چرکەکانی ئێستایان تۆمار دەکرد ، چرکەکانی ئەم فەزا درامیە کە :

(ئەوەتا لێرەن ئامادەن)

سدرا لێرە ئامادەیە بەکەشتیەکەوە، هەروەها لە دوای گۆڕانی کەشتی بە عەرەبانە ،

حام لێرەدا هاوار دەکات ...

یافث...تاد

بەو جۆرەش گوتاری شانۆییەکە دەگەیشتە ئاستە زەمەنە جیاوازە جوارا و جۆرەکان... لە ئێستادا ئیشیان دەکرد، ئەو زەمەنانەی لەڕابردو و داهاتودا وەك لافاوی ڕابردو جیهان، مرۆڤ ،

(یام) کە ڕەمزی مرۆڤایەتیە و هەروەها گەیشتن بەدەسەڵات و باوکایەتی میرات ، هەمو ئەمانە لە

ئێستادا قسەکەر بون ، بەم پێیەش ئەو جێگەیەی لەئێستای ئامادە بوندا بونی هەبو ، ئەمەش لەو فەزای جێگەیەدا توانی ئەو کردەی ئامادەبون و بزر بونە بەرجەستە بکات ، چونکە فەزای جێگە فەزای ڕوداوەکانی دەق بو ، کارەکتەرەکان لەو فەزای جێگەیەدا کردەی ڕوخان و دروست بونەوەیان سازاند، چونکە جێگەی شانۆیی تایبەتمەندی خۆی لەبواری بینین و یاریەکەدا هەیە.

(بە واتایەکی تر هەمو جێگەیەك دەشێت ببێتە جێگەی شانۆ، بە مەرجێك جێگەیەکی تەواو بەجێبهێڵێت بۆ جوڵەی ئەکتەر و بونی بینەر (15 ل35).

دیاریکردنی جێگەی شانۆیی لە فەزای دەقەوەیە بەو پێیەش تایبەتمەندی خۆی لە پانتایی نێوان یاری و بینیندا هەبێت... ئیتر فەزای شانۆ لەڕێی کەسەکانەوە جێگە ئەفسوناوی دەکات.. لەڕێی وەهمەوە... ئەوجێگەیەی دەکاتە جێگەیەك لە عالەمی واقیعی ،ئەمەش پابەندی وەهمە لەم نمایشتەدا بەئالۆ گۆڕی هێما و ڕەمزەکان.. خوڵقاندیان وەهمێك کە لەڕێگەی خەیاڵمانەوە ڕسکا.. بەرامبەر بە کەشی نمایشتەکە. هەر بەو جۆرەش لەلاپەڕەیەکی سپیەوە تۆمار دەکرا.. چونکە هەمیشە بینەران لەکردەی ئامادەبون و بزربون دابون، هەمیشە ئەوەی بوە ئامادەگی هەبو :

(ئەو بیرۆکەی ئامادەبون و بزر بونە کە دەگاتە بەرزترین لوتکەی سنوری خۆی، بەردەوامیش ئامادەگی هەیە لە کاتی کارکردندا لە هەمان کاتدا بزر دەبێت تا دەسەڵاتی نەسە پێنێتە سەر کارەکە(16) ل10.)

ئاماژە جیاوازەکانی ئەم نمایشتەش لەو کردەی ئامادەبون بزر بونەوە تۆمار دەکرا.. کە هەمیشە ئامادەگیان هەبو، ئەمەش لەهێزی دەقەکەوە سەرچاوەی گرت بو.. ئەو کودەتایەی کە دەرهێنەر لە خوێندنەوەی دەقەکەدا کردی و هەروەها کودەتای ئەکتەر بەرامبەر بە دەسەڵاتی (دەق و دەرهێنان) وە هەروەها کودەتای گشتی لەلای (من) کودەتای بینەران بەتەشکیل کردنەوەی ئەو ڕەمزانەی بەخەیاڵی خۆیان لە جیهان بینی و ڕوانینی خۆیان بەو کردەی نێو دەقیە و پەیوەندیەکانی کە کاریگەری تەواوی هەبو لەسەر هوشیاری بینەر،

کودەتای نوسەر بۆ گۆڕانە.. کودەتای دەرهێنەر دیسان بۆ گۆڕانە، کودەتای ئەکتەر بۆ گۆڕانە.. هەمو ئەو کودەتایانە بۆ ئەو کودەتایەی بینەران.. چونکە ئەگەر بینەر نەبێت نیشاندانی شانۆ واتای نییە.

.....

دەق .... دەرهێنان

ئەکتەر

..........................بینەران................

هەمو ئەو كودەتايانە لە دەسەلاَتى دەق و دەرهێنان گۆڕانيان لەهەمو بنەماكانى نمايشتدا كرد.. ئەم گۆڕانەش واتايەكى نوێى بە نمايشتەكە بەخشى و بەتەواوى بە تۆڕى ڕەمز و ئاماژە و دەلالەت چنرا، لە پەيوەندى ڕێكخستنى بە سيستەمى ئاماژە بەرجەستە دەبو كە ئەمەش دەبێتە بەرجەستە بونى ڕێكخستنى فەزاى شانۆيى.

ئەم ئالو گۆڕە هەر لە دەق و دەسەلاَتى دەرهێنان بەرامبەر بە يارى كەسەكان.. چونكە كارەكتەرەكان لە ڕێى داهێنانى خۆيانەوە توانيان ئەو گۆڕانانە بكەن، فەزا لە ڕێى داهێنانى ئەوانەوە بەرجەستە بو.

ئەمەش لە جێگەيەك كە ديارى كراو نەبو.. (شوێن كات) بوعدێكى فەلسەفى هەبو نەوەك ماتماتيكى كە (شوێن كات) ديارى بكرێت، هەروەك كرۆتۆفسكى ئاماژەيان پێدەكات. بەم پێيەش لەو جێگەيەدا ڕوداوەكانى لە فەزايەكى بە تاڵەوە خاڵى لەهەمو شتێك لە هەمو شوێنەوارێكى بينايى و ديكۆر وەك شانۆ تەقليديەكان. بەكت و پڕى لەڕێى داهێنانى كەسەكانەوە لە پەيوەندى بە شتەكان و ئالو گۆڕ يان دروست دەبو، چونكە لەم نمايشتەدا شتەكان لە ڕێى كەسەكانەوە واتاى خۆيان هەبو لە ڕێى ئەمانەوە گۆڕانيان بەسەردا دەهات ، نەوەك جێگاى ديكۆرێكى مردو بۆ جوانى. ئەم گۆڕانەش بە پێى ڕوداوەكە بەر جەستە دەبو.
لە لافاوەوە بۆ وشكانى هاتنى كەشتى سدرا .

لافاو <____________________> وشكانى

ڕابردو<____-> ئێستا

فەزاى جێگە

<___________ فەزاى درامى _______________>

فەزاى خۆرافى   فەزاى واقيعى   فەزاى ڕەمزى   فەزاى وەهمى

ئەفسانەى ئەم نمايشتە سروشتى لەدەقەوە وەرگرت بو ئەمەش پەيوەنديەكانى فەزاى خورافى بو بە فەزاى واقيعەوە چونكە لەڕێگەى وەهمەوە جێگەيەكمان لە عالەمى واقيعدا نيشان دەدرا.. چونكە وێنەيەكى

وەهمی بو بۆ جێگەیەك لەواقیع.

***

ئەگەر لێرەوە لە پەیوەندیەکان، پەیوەندی شتەکان، موفرەدە، تیشك، دیکۆر، ئیکسسوار.. پەیوەندیەکۆمەلایەتیەکان و پەیوەندیە ئایدۆلۆژیەکان و پەیوەندیە رۆشنبیریەکان بروانین کەلەم نمایشتەدا تۆرێکی دەلالیان پێك هێنا بو.. لە ئالو گۆری شتەکان و کەسەکان و هەلوەشاندنەوەی کۆدەکان و بەکۆ د کردنیان.

چونکە شتەکان ببونە هۆکارێك بۆ رەوتی نمایشتەکە، نەك وەك دیکۆر و شتێکی مردوی وێنەیی ئەمەش کردەی خوێندنەوەی هەمو رەمز و هێماکانی لە زەینی بینەردا بەرجەستە دەکرد.. چونکە شتەکان هەمو ئەو جیاوازیانەیان دروست دەکرد و لە نێوان مرۆڤ و جیهاندا.. هەروەها هەمو کۆدە لاوەکیەکان لەو پەیوەندیە رۆشنبیریی و ئایدۆلۆژیەوە لە ئەنجامی جیاوازی و ناکۆکی کەسەکان و ئالو گۆری شتەکان.. چونکە دیکۆر هەر ساتە بە پێی رووداوەکانی گۆرانی بەسەردا دەهات ، دیکۆر جێگیر نەبو، لە رێی جولەی کەسەکانەوە بەرجەستە دەبو، ببوە هۆکارێك بۆ جیاوازی نەك وەك چەسپاندنی هەمیشەیی. لە شتێکەوە دەگۆردرا بۆ شتێکی دی.. ئالو گۆری لەچرکە ساتەکاندا دەکرد..

سەرەتا کەشتی رەمزی زەمەن و رابردویەك بو لە ئێستای ئامادە بونماندا ئەو رابردوە نیشان دەدرا، بەم پێیەش جێگە شوێنی رووداو و وێنە گرتنی توخمەکانی شانۆ بو، بەم پێیەش گوتاری شانۆییەکە پێك دەهات کە چنراوی تۆری ئاماژە و هێما و شفرە و ئیقۆنە و رەمزەکان بو، فەزا فەزای تەماشاکەران و تەماشاکراوان بو، بە تایبەتیش رەمزەکانی ئەم نمایشتە قسەکەر بون، بەردەوام کردەی ئامادە بون و بزر بون هەبو، هەمو ئەو ونبوانە دیسان ئامادە دەبونەوە لە ساتەوەختی ئێستادا

(ئامادەگی رێك یەکە یەکە لەگەل نمایشتەکەدا وەك دەستەیەك وەلامدەرە، زۆربەی شانۆ شکلانیە مۆدێرنەکان خواز یاری وەلاوەنانی دەستەی کۆمەلە، چونکە سەر باری لەخۆ گرتنی یەکەی هۆلی بیناسازیەکە، کە پێویستە دواتریش لە روی تیۆریەوە دەست بەرداری ئەو ئەرکەی وەك تاك دەبێت کە فەزایەکی تایبەتی دیاری کراوی بە شێوەیەکی ئاشکرا هەیە ،کە بەر پەرج کردنێکی تاك رەهەندی بەرپەرچ دانەوەیەکی رێژەیی هەیە دژی لێك خشاندنی مادی بەهەمو نمونەکانیەوە، هەروەها دژی تێروانینیشیان کە ئەنجامەکەی دەبێتە هۆی جەخت کردن لەسەر پێزانینی کەسەکەو ، وەلامدانەوەی لەبری پێزانینی کۆمەل و وەلامدانەوەیان لەبری کۆبونەوە و خستنە ناوەوەی شێوەیەك لە گۆشەگیری لە ئەزمونی کۆمەلیەکە(17) 101و 102))

هاتنی بنەمالەی سدرا بە کەشتیەکەوە جیاواز لە هەمو رەگەزی مرۆڤایەتی.. بە بەرگێکی ئەفسانەیی کە رەمزی بەرگی دەریا بون.. بۆنی دەریا و ئاویان لێدەهات.. و دەلالەتی زەمەنێکی بزر یان لێدەرکەوت.. کە

ئەو ڕابردووەش لەلایەن کەسی قسەکەرەوە ئامادەگی هەبو.. هەر لەخوێندنەوەی دالەکانی بەرگەوە تا زمانی جەستەو شتەکان هەمو لەپەیوەندیەکی دەلالیدا بون.. هیچ شتێك بە مردویی نەدەبینرا پاش بەجێهێنانی ئەرکە دەلالیەکەی دەگۆڕدرا : وەك (بەرگ، کەشتی) هێنان و لابردنی شمشێر، پەت، کتێب، مورو..تاد

بەم پێیەش هەمیشە بینەران شتی نوێیان دەبینی... ئەمەش ئەو جیهانە وەهمە بو.. چونکە ئەو گۆڕانانە لەلایەن ئەو کەسانەوە بو کە لاسایی ئەم جیهانە واقیعەیان دەکردەوە کە لەجیهانی وەهمدا بەرهەم دەهاتەوە

(لەڕاستیدا وەهم ئەوەیە کە دەبێتە هۆی کۆپیەکی پێویست و بە پێچەوانەشەوە گێڕانەوە ئەوەیە کە دەبێتە هۆی دەستە بەرکردنی وەهم (18) ل38).

وەهم لە فەزای شانۆیی خوڵقا، لەو جێگەیەی کە دەقی تیا پێشکەشکرا، ئەو دەقەی کە بنەماڵەی سدرای خستە سەر واقیع و لە وەهمدا بەرهەمی هێنایەوە، ئەمەش بینەر بەخەیاڵی خۆی تەشکیلی ڕەمزەکانی دەکردەوە.

ئەو ڕوداوەی سەر سەکۆ لەڕێگەی ڕەمز و ئاماژە و هێماکانەوە فەزایەکی ڕەمزی بو ، کە بەمانای وشە فەزای سیمیائیە، فەزای ڕەمزی لە دروست کردن و بەرهەم هێنان و داهێنانی ئەکتەرەکانەوە بو، بە پەیوەندیەکانیان و بەو گۆڕانانەوە کە لەشتەکاندا دەکرا.. نەك وەك دیکۆر، چونکە تەنیا وێنەیەکیان لەجیهان دەداینێ.. فەزا لەسەر بناغەی پێداویستی و پێشکەشکردنی مرۆڤەوە بۆ هەمو چالاکیە بیناسازی و ناوماڵ و شارستانیەتیەکان دادەهێنرا.. نەك وەك دیکۆرێکی مردو، هەروەها ئەو فەزایەی لەسەر شانۆ دەبینرا بەشێك بو لەو فەزا خەیاڵیەی کە فەزای شانۆ بەتوخمەکانی ئێکسسوار و بزوتنەوەی ئەکتەر لەسەر فەزای سەکۆیی بەرجەستەی کردبون چونکە چالاکی ئەکتەرەکان بەو گۆڕانانەوە بو کە لەشێوە و وێنەکاندا دەیانکرد، گێڕانەوەی ئەو ڕوداوە وێنەیەکی وەهمی بو بۆ جێگەیەك لە عالەم، ئەمەش پابەندی ئەو وەهمە بو کە لە فەزای شانۆییدا هەبو، بەچەمکی ئەو پەیوەندیانەی لە فەزای ڕوداو و فەزای خورافیەوە دروست کرابون ، چونکە ئەم نمایشتە بۆ بەرهەمهێنانی دەلالەت جەختی دەکرد.. گوتاری فەزا وچەمك و ناوەرۆکی فەزا سەربەخۆیی وەرگرت بو ،ئەمەش پەیوەندییە مەعریفیەکانی دەسازاند چونکە دەقی شانۆیی لە کرداری ئەکتەرەکاندا بەشدار بو ،چونکە فەزای درامی بە شێوەیەکی گشتی فەزای جێگە بو .

(خوێنەری دەقی درامی دەتوانێت کە ئەو فەزای جێگەیە بێنێتە بەرچاو لەڕێگەی وەسفی گێڕانەوە ، کە کاری هێما (الاشارات)ی بیستن و بینین و بۆنکردن و بزوتنەوەی هاوکاتی بەدوای یەکدا هات وکۆت بکات بۆ بینەر لەسۆزی شوێن کاتی دیاریکراو، لێرە، ئێمە، ئێستا..(19)ل60). ئەمەش داهێنانی ئەکتەرە ، هەروەك ئەم نمایشتە کە بێگومان ڕوداوی لەم واقیعەی ئێمەدا هەبو، چونکە بەردەوام هەڵگری ئەو

زانیاریانه بو كه لەسەر بزر بەمەستی وەهم و ئەو قورساییەی كە هەیەتی لە سەرمان ،بەم پێیەش ئامادەگی ون دەبو ئامادە بو بە گێڕانەوەی پەیوەندی بەو وەهمەوە كە ڕوداوەكە ڕەخساندبوی، ئەمەش لەڕێی خەیاڵمانەوە بەرجەستە دەكرایەوە هەر بۆیەش فەزای شانۆ دەبو بەوێنەی وێنەیەك، چونكە ئەو فەزایە بەشێك بو لە خەیاڵی بینەر..چونكە فەزا شێوەیەكی ناشێوەیی وەرگرت بو.. بەكەسەكان پڕ دەكرایەوە، بەدەستەیەكی كت و پڕی لە پەیوەندی بەشتەكانەوە وەك ساتە وەختی دروست كراو هەمیشە پە نجەرەی نوێ دەكرایەوە لە فەزایەكی خاڵی.

(گۆڕینی شوێنی تایبەت بەشانۆی ئیهامی بە فەزای دروست بونی ناشێوەیی كە پێك دێت لە دەستەیەكی كت و پڕی بۆ نمایشتكردن دەردەكەوێت، لە بونیدا بە هەمان شێوەیە نەك وەك وێنەیەك كە نەتوانرێت دەسكاری بكرێت (20) ل108)

سدرا دیمەنێكی نوێ و پە نجەرەیەكی نوێی نیشان دەدا هەرگیز. نەبینراو بەو ئاڵوگۆڕەی لەشتەكاندا دەیكرد.. هەر ساتە پە نجەرەیەكی نوێ دەكرایەوە و ئەوی تر لادەبرا.

***

* (حام: بۆچی دیسان منت ڕا پێچ كردە كەشتیەكەتەوە ؟ كە دەزانیت ئەمە كەشتی هەڵبژاردە چاكەكانە؟ ئایا یامی برام هەڵە نەبو كە بەجێت هێشت تا نەبیتە خۆراكی شەپۆلەكان؟ ئەی بۆ نەتهێشت منی لەگەڵدا بم ؟ بۆچی ئەویشت نەهێنا تا لەگەڵ خۆماندا بوایە بەخۆی و گوناهەكانیەوە؟)

* سدرا (بۆیە بەجێم هێشت تا نوقم بێ لەشەپۆلی تۆفانەكەدا ، تا بڵێن : لەوێ دو پلە هەیە بۆ سزا: مردن ، سڕینەوە(21ل1)

ئەم ڕابردوە لە ڕێی ئامادەگیەوە لە ئێستادا دەبینین (حام) بەدوای ماهیەتی حەقیقەتدا دەگەڕێ كە هاوتای شتێك بن لەگەڵ ئەقڵدا، هەروەك هیدجر ویستنی ماهیەتی حەقیقی مانای حەقیقەت هاوتای شتێكە لەگەڵ مەعریفە..

حام بەدوا گەڕانێكی وردی هەیە دەیەوێت حەقیقەتی شێوەكە و واقیعیەتی بزانێت ، بەڵام سدرا دەیبەستێتەوە بەسزا و مەرگ ، سڕینەوە مسخ ی بۆ داناوە.

هەر لێرەوە لەڕێگەی (بەجێتهێشت) (نەبێتە) (لەوێ دو پلە) بەم جۆرە ئێرەی فەزایی دەگرێتەوە ، واتە ئەم نمایشتە پرۆژەیەك بو بۆ تازەگەری نەك لەواتاكانی ڕابردودا نوقممان بكات،ئەمەش گرنگی فەزای سەكۆییە. وێنەگرتنی گێڕانەوەی جێگەی وەهمی چونكە هەر جێگەیەك لە فەزای سەكۆیی وێنەیەكە لە جێگەی ئێمە لە عالەمی واقیعیدا، بەڵام ئەم جێگەیە جێگەی خنكاندنی یام كۆییە؟ دەریا، یان جیهانێكە بوە بە دەریا؟! هەر بۆیە ئەم وەهمە عالەمی واقیعی لێگۆڕین، یام ڕەمزی بەشەریەت بو، ئەمەش ستراتیژیەتێكی نمایشتەكە بو.. بەم شێوەیە:

یام (لێرەبونی من و لەوێ بونی ئەو و تاوانبارکردنی تۆ)

ئەمانەش پەیوەندیان بە داهێنانی فەزای شانۆییەوە هەیە چونکە هۆکاری شیکردنەوەی هەمو ڕەوتێکی نمایشت کۆدەکانی لە ڕێگەی ڕێکخستنی فەزای شانۆیی و فەزای نێو کەسایەتی (بیشخصیە)ەوەیە هەر لێرەوە شیکردنەوەکەمان دەچێتە سەر ئەو دەسەڵاتەی ڕابردو و ئێستا، چونکە لە دوای سدرا دەسەڵات لە ڕێی غەریزەی لیلیث ەوەیە نەوەکان بەکوشتنی باوك توشی گومان دەبن بەم پێیەش دوای سدرا لیلیث لەڕێی غەریزەکەیەوە کە ژنە ئەمەش لەسەر بنەماکانی چیڕۆوە سدرا وەك پەیامبەرێك بۆ ئەو بانگەوازە دیاریدەدا،

ئەوەتا یامی کوڕی بەجێهێشت لێرەشدا دەسەڵات کۆمەڵێك دەلالەتی هەیە لە پشتی زەمەنی ڕوداوەکانەوە، دوای کوشتنی سدرا گومان دروست بو:

*هام کێ ئەمەی کرد؟

*حام : کێ ئەمەی کرد؟

* یافث : کێ ئەمەی کرد؟

* حام : تۆ

*یافث : تۆ

*هام : ئێوە) (22ل5)

هەر لێرەوە گومان و کێشەکانی دەسەڵات دەردەکەوێت ئەمەش لەڕێی غەریزەی لیلیث ەوە باڵا دەبێت.. ئەو بەغەریزەکەی هەمویان سەرقاڵ دەکات.. بە تایبەتی شەڕەکان لێرەدا گواستنەوەی دەسەڵات لە سدرا< _ >لیلیث لە نێرەوە بۆ< > مێ.

ئەم پەیوەندیانە لەلای لیلیث هەر لەهەڵ لەرزینی پەنجەکانی دەستیەوە و بزوتنەوەی برژانگەکانی چاوی بە تاجەکەی سەر سەریەوە دەسەڵات بو بەو پێگەیە لەڕێی غەریزەوە دەیویست کۆتایی بە نەوەکان بهێنی، ببوە شەوە ئەوە کردەی کوشتن :

(کوشتنی سدرا) و (یام لە توفاندا) و (کوشتنی حام) هەروەها یافث و عمرا ..

بەم پێیەش غەریزەکەی لیلیث بۆ دەسەڵات لەڕێگەی مەرگەوە باڵا دەبو.. کوشتنی نەوەکان. بەم پێیەش ئەم نمایشتە توانی فەزایەکی درامی بخوڵقێنێ بۆ تۆڕی ڕەمز و هێماکان.. ئاماژە جیاوازەکانی لە لاپەڕەیەکی سپیەوە بەرجەستە دەکرا هەروەك مۆریس ڕینۆ لەسەر کۆکۆس دەڵی :

(شانۆی نمونەیی لەلای کۆکۆس ئەوەیە کە لەلاپەڕەیەکی سپی دەچێت کە دەتوانێت هەمو ئاماژە جیاوازەکان لەخۆ بگرێت کە بێگومان ئەمانەش کەسایەتی شانۆییەکەن (23ل12)

سدرا لاپەڕەیەکی سپی بو چونکە هیچ شوێنەوارێکی تیا نەبو.. لە فەزایەکی ناشێوەیی ڕوداوەکان

بەرجەستە دەبون.. لە پەیوەندی و چۆنیەتی ئاماژە و تۆڕە دەلالیەکان لە ڕێی ئاڵوگۆڕی بەردەوامی جێگەی سەکۆیی.. ئەمەش لە ڕێی ئەو فەزا خەیاڵیەی بەشێوەیەکی ئاشکرا دەزاندرا کە ئەوە شوێنی ڕوداوە کە وێنای دەکات لەسەر شانۆ، چونکە فەزای وەهمی لەڕێی خەیاڵەوە تەشکیل دەکرێت بەوێنەیەکی خەیاڵی، ئەمەش لەو پەیوەندیانەی لەسەر فەزای سەکۆیی

(فەزای سەکۆیی ئاماژەی واقیعی دروست دەکەن لەچوار دەوری ئەو ڕوبەرەی کە جوڵەی کەسایەتیەکانی شانۆی تێدایە و تویژینەوەی ئەم ڕەمزانە کێشە کۆمەڵایەتیەکان ڕون دەکاتەوە (24ل38)

ئەمەش لە فەزای سەکۆییدا هەمو پەیوەندیەکانی تیشك و ئێکسسوار و دیکۆر دەگرێتەوە بە پەیوەندی ئەکتەر بە هەمو یانەوە هەر بۆیەش گرنگی فەزای سەکۆیی ئەوەیە..

لێرەدا ئەو ڕایەی ئۆبرسفیلد لەسەر برێخت گۆڕانی بەسەر دا دێت ، چونکە لای ئوبر سفیلد لەسەر (ون بونە) ئەم باس لەو ونبونە دەکات کە ئامادە ببێتەوە لە ئێستادا چونکە فەزای سەکۆیی هەمیشە دەبێت زانیاریمان بداتێ لەسەر بزر (الغائب) بە ئامانجی وەهم و بەها واقیعیەکەی ، چونکە لای ئەو فەزای سەکۆیی وەرگێڕانێکی مادیە بۆ وەهم و فەزا لە بنەڕەتدا تەشکیلکردنی ڕەمزەکانە ئەم تەشکیل کردنە فەزاییە پابەندە بە وەهمەوە

(زاراوەی فەزای شانۆیی دێتە پێشەوە کە جارێك مەبەست لە جێگەی شانۆییە و جارێکیتر مەبەست لە فەزای درامی ئاوێتە بوە یان بە پێچەوانەوە (25 ل33))

وەهەمیش لەفەزای درامیەوە سروش وەردەگرێت کە ئەم دیاریکردنی فەزایە لەلای ئۆبرسفیلد جیاکاریەکی هەیە.. ئۆبرسفیلد و بیتەر بروك هەردوکیان لەسەر ئەوە ڕێکن کە شانۆ لەسەرەتادا فەزای بەتاڵە بەڵام شانۆ کە جێگەیە دو شێوازی هەیە

شانۆی بولیڤار کە شانۆیەکی بۆرژوازی تەقلیدیە و جێگەی سەکۆیی دیاریدەکات لەڕوی بینەران و جارێکیتر بە دیکۆر،

بەڵام شانۆی تەخت بە پێچەوانەوە هەر شتێك لەسەر سەکۆیە لە پەیوەندی بەردەوامدایە لەنێوان ئەکتەر و بینەر.

لەم نمایشتەدا جێگەی سەکۆیی و دیکۆر دیاری کراو نەبون شتەکان لە پەیوەندی بەردەوامدا بون لەنێوان ئەکتەر و بینەردا. فەزای شانۆیی وێنەیەکی ئیقۆنی بو بۆ فەزای دەرونی و پەیوەندیەکی بەڵگەیی بەوەهمەوە هەبو.. هەمو پەیوەندیەکان ڕوداو و گێڕانەوە.

ئامادەکردنەوەی ڕابردوی ڕوداوەکان وەهمێك بو کە بە دروست بونی وێنەکان لەخەیاڵدا تەشکیل دەکرا.. جیاوازی جێگەی سەکۆیی و بینین لە وەهمەوە دیاری دەدا.. هەروەك هال لە بارەی قسەیەکی ڕۆلان بارت هەروەك ئەو دەڵێت:

(فەزای جێگەیی کۆمەلایەتی هەوڵ دەدات بۆ گواستنەوەی ڕوداوی کتوپڕی کاری بیناسازی تاکی لە ئاستی قسەکردنەوە بۆ ئاستی زمان(26 ل50).

گرنگی فەزا لەوەدایە لەهەمو بنەماکاندا سەر لە نوێ نیشتەجێمان بکاتەوە.. شتی تازە و ڕوداوی نوێ ببینین ، بەردەوام گۆڕان لەشتەکاندا هەبێت،

گۆڕێك هاتە سەر شانۆ گۆڕی سدرا بو مانای سدرا ئامادەگی هەبو.

بەر لە لافاو (سدرا ــ یام ــ هام ــ حام ــ یافث)

دوای تۆفان (سدرا ــ هام ــ حام ــ یافث ــ لیلیث ــ عمرا)

کۆتایی (لیلیث ــ هام)

سدرا لەڕێی کەسی دوەمەوە و کردەی ئامادەبون و بزر بون ئامادەگی هەبو.. چونکە جێگە واتایەکی مەجازی لەسەر کە سەکان هەبو و پەیوەندی شتەکان بەجیهانی دەرەوە،

تاجەکەی لیلیث ڕەمزی دەسەلات و جێگرتنەوەی بو، هەڵماقۆکەی بە مورووەکان ڕەمزی کوشتنی نەوەکان بو یان لەهەڵبژاردنیان..

جگە لەمەش شەرە شمشێری براکان (خە نجەر و پەت و شمشێر و عەرەبانە و بەرگ و کتێب...هتد)

هەمو ئەمانە دەگۆڕدران لە شتێکەوە بۆ شتێکی دی... ئاماژەی ئەم شانۆییە وەك کونزان باسی دەکات:

یەکەم بیستنە دوەم بینین ،لای وایە ئاماژە بینینەکان هەمویان لە فەزای جێگەدا کار دەکەن و ئاماژە بیستنەکان لە ڕێگەی زەمەنەوە دەگوێزرێنەوە.*****

هەمو ئەو گۆڕان و پە نجەرە نوێیانەی کە ئەم نمایشتە بە پێی ستراتیژ بو ، نەك لاوەکی ئەوەش توانای کاستی ئیشەکە بو کە توانیان ڕێکخستنی فەزای شانۆ بکەن بەفەزایەکی ناشێوەیی بەرجەستە بکەن، ئەمەش ئەم جیاوازی فەزایە لەلای ئەدوارد هال سێ شێوەی سەرەکی هەیە:

(بواری جێگیر و بواری نیمچە جێگیر و بێ شێوازین، فەزای جێگیر هەمو شێوازەکانی بیناسازی ستاتی دەگرێتەوە لە شانۆدا، ئەم بیناسازیە ستاتیەش پەیوەستە بەشێوەی سەرەکی بینایی خودی شانۆ، ڕە هەندە و هۆڵی شانۆی شکلانی و خانوەکانی ئۆپێرا و شانۆ ئیتالیەکان.. تاد فەزای نیمچە جێگیر هەمو ئەو جێگایانە دەگرێتەوە کە دەتوانرێت بجولێنرێن بەلام ئەو دینامیکیەی تیا نییە کە لەبناغەدا هەیە، هەمو ئەو بەشانەی کە دیکۆر دەیگرێتەوە لەشانۆدا هۆکارەکانی تر وەك ڕوناکی و ڕێکخستنی شانۆ و هۆڵی شانۆی بێ شێوەییەکان، بەلام جۆری سێیەم فەزای ناشێوەیی پێوەندیە دور و نزیکەکان دەگرێتە خۆ لەنێوان تاك و گۆڕاوەکاندا و یەکە تایبەتیەکانی ئەمیش بەسەر شانۆدا پەیرەو دەبێت لە ئالو گۆڕی ئیدای ئەکتەرەکان، ئەکتەر و ئەکتەر یان بینەر و بینەر ــ بینەر 27ل 99).

لێرەشدا جیاوازیەکانی نێوان شانۆی تەقلیدی کە وەك وێنەی تەقلیدی دەمێنێتەوە توانای جولاندنیان

نابێ لەگەڵ شانۆی نوێ کە فریشتەکانی نمایشت دەتوانن لەڕێی داهێنانی خۆیانەوە گۆڕانی شتەکان بکەن.. ئەمەش دیاری کردنی شانۆی نوێ کە فەزایەکی ناشێوەیی هەیە لە پەیوەندیە دور و نزیکەکانی نێوان تاك و گۆڕاوەکاندا و یەکە تایبەتیەکانی لێرەشەوە گوتاری فەزا و سیستمی ئاماژەیی بەرجەستە دەبێت... چونکە بەردەوام بیر یارانی سیمیائی لێکۆڵینەوەی لەسەر دەکەن، چونکە هەمو ئەو پەیوەندیانە تایبەتی بە فەزایی شانۆیی دەدات لەڕوی شانۆوە سیمیاییەکانی زانستی برۆکسیما بەرهەم هێنانێکیان بەشێوەیەکی گەورە هێناوەتە دی واش بۆی دەچن کە ئەمەبە کار هێنانی مرۆڤە بۆ ئەو فەزایەی کە دەوری داوە وەك کۆمەڵێك یەکەی ڕۆشنبیری درامی خاوەنی چەندین هێمای تایبەتە بۆ هەمو گەلێك لە گەلان 28 ل51)

فەزای شانۆیی بەشێوەیەکی گشتی وێنەیەکی ئیقۆنیە بۆ فەزای دەرونی و تەشکیلی ئەم فەزاو پەیوەندیە بەوەهەمەوە بە فەزای خەیاڵی.

سدرا لەڕێی ئەو ئاڵو گۆڕەی کە لە نمایشتەکەدا بەردەوام هەی بو هەر لەلافاو و بەر لە لافاو و دوای لافاو و ساتەکانی ئێستا وئامادەبون لە دەسەڵات و غەریزە و نهێنی و ناکۆکی ...تاد

بەم پێیەش پەیوەندی بەیەك گەیشتن دروست دەبو ، هەروەك هال ئەو پەیوەندیانە دیاریدەکات : (لەڕاستیدا ئەو ڕێگەیەی کە مرۆڤ ڕێك دەخات لە فەزادا شێوازێکە لە شێوازەکانی پێگەیشتن کە مرۆڤ ملکەچیەتی هەروەك بەشێك بێت و جیا نەبێتەوە لە تاکەکانی تر 29ل 47)

ئەمەش پابەندە بەڕێکخستنی فەزا و سیستەمە ئاماژەییەکان.. ئەو پەیوەندیانەی بە گشتی لە فەزای شانۆییدا پەیدا دەبن .

ئەوەتا لیلیث لە کۆتایی نمایشتەکەدا بۆ لای سدرا دەچێتەوە :

*(زەوی درەختێکە لە قوڕ و مرۆڤ لە قوڕ ڕواوە) ل19

کۆتایی دێنی :

*(هەستە ئەی سدرا هەستە (30ل 19 و 20))

سدرا دەردەکەوێتەوە واتە سدرا لێرەیە ئامادەیە، ئەمەش داهێنانی فەزایە ....ئەمە ڕێکخستنی گوتاری فەزاو بەر جەستە بونیەتی ، ئەم کردەی (ئامادە بون و بزر بونە) لەئێستای ئێمەدا ئامادەیە ،سدرا لە گۆڕەکەی هەڵدەستێتەوە < __ >سدرا ئامادەگی هەیە .

بەم پێیەش ئەم نمایشتە ئاو بو هیچ کەسێك نەیدەتوانی دوجار خۆی بشوات سدرا(ئاو) بو...

1999/9/17

پەراوێز

*بڕوانە سیمیاء المسرح و الدراما/ یان الفضاء المسرحی)

** بڕوانە ژمارە (50) ڕۆژنامەی دەنگی میللەت

*** پێ دەچێت هەڵەی چاپ بێت،کە لە دەقی دەرهێنان کراوە (هذه الساعە مبارکە لا اری او نسرا او غرابا (او) یەکەم زیادە یان (ای)

****(البیشخصیە) زاراوەیەکی کامڵە لەنێوان کەسی شخصی و نمونەی بینصی بڕوانە (سیمیاء المسرح و الدراما)

***** بڕوانە الفضاء المسرحی

سەرچاوەکان

1) الفضاء المسرحی/ اکرم الیوسف/ دراسە سیمیائیە : جلال جمیل محمد/ دار المشرق/ مغرب/ الطبعة الاولی لسنە 1994ــ2000 ص46.

2) (المکان ... الفضاء..الحیز) من اجل الاشتباك الاصطلاحی/ کریم رشید/مجلە عمان/العدد43 فی کانون ثانی 1999 تصدر عن امانە عمان کبری ص8.

3) فلسفە چیست؟ مارتن هیدجر/ ت: مجیدمددی/ چاپ اول/ ت فارسی 1367ص18.

4) المکان ... الفضاء..الحیز)/ کریم رشید/ ص8.

5) الفضاء المسرحی/ اکرم الیوسف/ ص29.

6) (اشکالیە المکان) الفضاء فی نقد المسرحی/ عواد علی/ مجلە عمان/ عدد38 فی اب 1998 تصدر عن امانە عمان کبری الفضاء / ص33

7) نفس مصدر/ ص35 و 36)

8) الفضاء المسرحی/ اکرم الیوسف/ نفس مصدر/ص 51 و 50.

9) نفس مصدر/ ص58.

10) سیمیاء المسرح والدراما/ کیر ایلام/ت: رنیف کرم/ المرکز الپقافی العربی / الگبعە الاولی 1992 بیروت ص 145

11) سدرا نص الاخراج/ تالیف د.غزعل الماجدی/ اخراج د. فاچل خلیل ص1.

12) نفس مصدر/ ص2.

13) اشکالیە المکان) الفضاء فی نقد المسرحی/ عواد علی/ ص34.

14) نفس مصدر/ص34.
15) نفس مصدر/ص 35.
16) باحثا عن نوع من جدل مع المكان المسرحى/ يانيس كوكس/ شاعر سينۆغرافيا و مهندس موطن الخيال/ عواد على/ مجله عمان عدد 36 فى خزيران 1998 تصدر عن امانه عمان كبرى ص10.
17) سيمياء المسرح والدراما/ كير ايلام/ نفس مصدر ص101 و 102.
18) اشكاليه المكان) الفضاء فى نقد المسرحى/ عواد على/ ص38
19). الفضاء المسرحى/ اكرم اليوسف/ص60
20) سيمياء المسرح والدراما/ كير ايلام/ ص 108
21) سدرا نص الاخراج/ص1
22) نفس مصدر/ ص5
23) باحثا عن نوع من جدل مع المكان المسرحى/ عواد على/ص12
24) (أشكاليه المكان) الفچاو فى النقد المسرحى/عواد على ص38
25) نفس مصدر/ ص33
26) الفضاء المسرحى/ اكرم اليوسف/ ص50
27) سيمياء المسرح والدراما/ كير ايلام/ ص99
28) الفضاء المسرحى/ اكرم اليوسف/ص51
29) نفس مصدر/ص47
30) سدرا نص الاخراج/ص20

لەژمارە 41 ی گۆڤاری رامان سالی 1999 دا بلاوبۆتەوە .

بە سێ ژمارەی رۆژنامەی هیومانیزم بلاوبۆتەوە جارێکی تر کە دو ژمارەیان هەڵەی بێ سنور تیادا کراوە .بەشی سێی خۆم هەڵەچنیم کردوە .توانیم بە چاکی بە بەبێ هەڵە و رێکخستنی بکەمەوە.لێرەدا بلاویان بکەمەوە.

2007/7/21

ئەنتەرنێتی شار